

A magyarországi középfokú zeneművészeti képzés két jelentős intézményének története a 20. század közepéig

Mike Ádám Témavezető: Dr. Sárosi-Szabó Márta

Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Neveléstudományi Doktori Program

A kutatás bemutatása

A magyarországi középfokú zeneművészeti képzés elméleti tárgyai oktatás-történetének kutatásánál kiemelten fontos a 19. században kialakult intézménytípus, a Zenedék struktúrájának, működésének, kialakulás-történetének részletes vizsgálata. Jelen poszter a magyarországi intézményes zeneoktatás történetének rövid áttekintése után a zenedei intézményrendszer két jelentős iskolája, a Nemzeti Zenede és a Debreceni Zenede első száz éve történetének bemutatására hivatott.

Magyarország zeneoktatásának rövid története a 20. század közepéig

A szerzetesi élet és a kolostori iskolák működése már a 4. században megalapozta az európai oktatást, azon belül a zeneoktatást is. A római *Scola Cantorum* mintájára létrejött énekiskolák Magyarországon is meghonosodtak, a 996-ban alapított Szent Márton hegyi kolostor (1823-tól Pannonhalma) iskolája az ország első oktatási intézménye lett.

A reformáció után a magyar nyelvű énekes irodalom is nagyobb koncentrációban jelent meg az oktatásban. A többszólamú, magyar nyelvű éneklés, zsolttáréneklés alapjait Maróthi György, a Debreceni Református Kollégium professzora tette le 1740 körül.

A 18. század oktatáspolitikai és civil történései jelentősen segítették a hazai zeneoktatás fejlődését. 1727-ben Nase György János vezetésével megnyílt Budán az ország első zeneiskolája. 1777-ben megjelent az első magyar állami iskolareform, a *Ratio Educationis*, mely az első, évfolyamokra bontott állami tantervet is tartalmazta. Ennek köszönhető, hogy a 18. század végén megindult az állami zeneoktatás is, elsősorban nívósabb zenei kultúrával rendelkező településeken.

Az országos szinten meghonosodó állami zeneoktatás a 19. századra már a nemzeti iskolák keretein belül folyt. Krüchten szerint a zeneoktatás 19. századi felvirágzása nem csak az akkor induló állami zeneoktatásnak, hanem az újjáéledő egyházi és magán zeneoktatásnak is köszönhető. A fejlődéshez nagyban hozzájárult a nagyvárosok zeneegyleteinek létrejötte is. 1850 után az ország több nagyvárosában is kezdeményezték zenede létrehozását. Ezt követően az énekiskolák képzési kínálata egyre bővült, a hangszeres és az elméleti oktatás is megjelent.

A 20. század elejére a képzési paletta teljessé vált. A zenei elméleti tárgyak (zeneelmélet, szolfézs, zenetörténet) elsajátítása mellett kamarazenei, kórus- és zenekari gyakorlatot is szerezhettek a tanulók. Az I. világháború és Trianon következtében az ország jelentős kulturális központjai határon túlra kerültek, nagy veszteséget okozva Magyarország művészeti, zenei, zeneoktatási fejlődésének. Gróf Klebelsberg Kuno kulturális miniszter szerint az ország jövője akkor az oktatás, a tudomány, és kultúra támogatásától függött. „A magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti naggyá.” (Klebelsberg, 1930)

A Nemzeti Zenede

A 19. század elején az ország nagyvárosaiban, így Pest-Budán is, a városi polgárság egyre inkább igényelte a kulturális eseményeket, így megnőtt a kereslet az operaelőadások és a hangversenyek iránt is. Az operaélet fellendítése érdekében magyar anyanyelvű énekesek képzése vált szükségessé. Ennek intézményeként jött létre a Pestbudai Hangászegyesület Nyilvános Énekiskolája is 1840-ben Mátray Gábor vezetésével. Az oktatás magyar és német nyelven folyt, két mester irányításával. Támogatók szép számmal akadtak. Liszt Ferenc, Reményi Ede, Clara Wick-Schumann is felajánlotta pesti koncertjei bevételét az iskola működésére.

A század közepétől a képzési paletta hangszeres tanszakokkal bővült. A hegedűoktatás 1850-től, 1851-től pedig klarinét- és fuvolaképzés indult. 1852-ben tovább bővült zongora, zeneszerzés és gordonka szakokkal. A nagybőgő oktatása 1859-től volt jelen, éppúgy, ahogy a szavalati, vagyis színészmesterség tanszéke is. Az intézmény 1867-től Nemzeti Zenede néven működött tovább.

Mátray 1875-ben bekövetkezett halála után a jelentős változások időszaka következett. Bartay Ede, az új igazgató jogi ismereteinek köszönhetően stabilizálni tudta az intézmény helyzetét, annak ellenére, hogy Zeneakadémia alapítása és működésének megkezdése jelentős elvonásokkal járt, mind humán, mind anyagi téren. A Nemzeti Zenede 1883-ban kiterjesztette képzési struktúráját az összes fúvós hangszer oktatására is, ezáltal minden tanszak megjelent a képzési kínálatban.

A századforduló idején további tanszakokkal bővült a Nemzeti Zenede. Fontos kiemelni az 1899-ben létrejött egyházzene szakot, valamint a cimbalom és a tárogató tanszakot. A 20. század elején már a zenei elméleti tárgyakat is lehetett főszakként is tanulni. Alaktan és összhangzattan könyvek jelentek meg, melyek az oktatás színvonalát erősítették. A főtárgyas zeneszerző képzés 1914-ben indult és öt év alatt lehetett elvégezni. 1904-től fakultatív, 1910-től kötelező tárggyá vált a zenetörténet és a zeneesztétika.

1920-ban a belügyminisztérium feloszlatta az iskolát működtető Nemzeti Zenede Egyesületet, vagyonát államosította, intézményeit, beleértve a Zenedét is állami fenntartású iskolává minősítette. A képzési és működési struktúra átszervezésének időszaka 1942-ben kezdődött. Kresz Géza, az intézmény új igazgatója kezdeményezésére kísérleti jelleggel indult el a közismereti képzés is a Nemzeti Zenede intézményi keretein belül. Ezzel az iskola, igaz még Zenede néven, de a későbbi szakiskolai képzés mintaiskolájává vált.

Forrás: <http://www.lyenivoltbudapest.hu/lyen-is-volt/hatodik-kerulet-terezvaros/item/1900-s-ek-eleje-nagymezo-utca>

Forrás: <http://lib.debrecenizenede.hu/archivum/367>

A Debreceni Zenede

A 18-19. század fordulóján pezsgő zenei élet folyt Debrecenben. A hangversenyélet is fellendült, hazai és külföldi művészek adtak koncerteket a városban. Az opera- és hangversenyélet szakszerű szervezésének érdekében 1841-ben létrehozták a Hangász-egyesületet. Szotyori Nagy Károly és Újfalussy József kollégiumi muzsikustanárok, akik a Cantus (ma: Kollégiumi Kántus) szabadságharc utáni újjászervezését is kezdeményezték, munkássága hozzájárult a Zenede megalapításához. Az alapítást azonban Farkas Ferenc vaskereskedő kezdeményezte, közbenjárásával Debrecen tehetősebb családjai, kereskedői is hozzájárultak a létesítéshez, a működési költségekhez.

A Zenede megalakulását az 1861. december 29-én tartott közgyűlésen mondták ki. Az iskola 1862. november 2-án Gróf Dégenfeld Imre házában emeletén hat helyiségben kezdte el működését. Farkas Ferenc lett a zenedei elnök, az új intézmény első igazgatója egy amatőr muzsikus, honvédőrnagy Komlóssy Lajos. Az iskola alapításának évében 270 tanuló kezdte meg tanulmányait három tanszakon; hegedű, zongora, ének. A haladó osztálynak lehetősége volt összhangzattan órát is hallgatni. E tudományát Debrecenben lehetett elsőként magyarul tanulni, melynek tankönyvét, Simon Sechter összhangzattan-könyvét, Komlóssy igazgató fordította magyarra.

Az általános ismeretek képzésének tantervét Szotyori Nagy Károly dolgozta ki az alapítás utáni második évben. Hangsúlyozta a kottaolvasási készség fontosságát és az énekes alapú képzés előnyeit. 1864-ben Debrecen zeneoktatásában már jelen volt két eleme is a 20. század közepére kikristályosodott Kodály-konceptciónak. Az intézmény alapszabálya a következő elemekre épült: nemi- és felekezeti különbségtétel nélküli oktatás; a Református Kollégium és az egyház támogatásának elnyerése; a magyar nemzeti kultúra közvetítése a zenén keresztül; magyar nyelvű oktatás.

Komlóssy Lajos igazgató 1883-ban bekövetkezett halála után az egykori növendék, a tehetséges hegedűművész, Simonffy Emil foglalhata el az igazgatói széket. Az időszak tanszakképzései után cselló, nagybőgő, fa- és rézfúvós hangszeres szakok mellett, az iskolai kórus és zenekar is megalakult. A zenei elméleti képzés fejlődésének legfontosabb időszaka az 1896-1902 közötti intervallum; összhangzattan (mint kötelező tárgy, 1896), zeneelmélet (1898), ezen belül zenediktálás (1902) és alaktan (1902) zenetörténet és zeneirodalom (1900). A Zenede Simonffy vezetése alatt az ország egyik legjobb hírű intézménye lett.

Az I. világháború okozta nehézségek után, 1923-ban P. Nagy Zoltán került az iskola élére. 1926-ban kezdeményezésére zeneszerzés szak indult, továbbá harcolt a zenetanári oklevél kiadásának lehetőségéért. Vezetése alatt karnagy- és kántorképző indult, a felső évfolyamok tanulói számára lehetőség volt neveléstani és metodikai órákat felvenni, továbbá tanítási gyakorlatot is folytathattak.

P. Nagy halála után, 1933 és 1942 között Dr. Baranyi János zongoratanár, jogász került vezetői beosztásba. Működése alatt szilárdult meg a kapcsolat a hangszeres és az elméleti képzés között, kollégáival kiemelt fontosságúnak tartották a tanulók hallás- és ritmusérzékének fejlesztését. A háborús időszakban a Kodály-tanítvány, karnagy, Galánffy Lajos lett a Zenede igazgatója 1943-1950 között. Bevezette a zenei előkészítő évfolyamot, tudatosan alkalmazták kollégáival a Kodály-konceptció elveit. A 40-es évek végére engedélyezték a zenetanárképzés indítását, zenetanári oklevél kiadását is. A Debreceni Zenede 1951-ben vált konzervatóriummá, majd az 1952-es zeneoktatási reform érelmében az intézmény zeneművészeti szakiskolai rangra emelkedett.

Szakirodalmi hivatkozások

Drumár János (1913): *A Debreceni Zenede története 1862-1912*. Kiadja a Debreceni Zenede.

Hegyi István (1996): *Világunk zeneoktatási öröksége*. Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs.

Legány Zoltán (1962): *A magyar zene krónikája*. Zeneműkiadó, Budapest.

Major Zoltán László (1993): *Adatok Debrecen zenei életéhez az abszolútizmus korában (1849-1867)*. In: A Hajdú-Bihar megyei Levéltár évkönyve 20.

S. Szabó Márta (2010): *A zenetanítás a gyerekekért, a növendékért történik*. <http://www.parlando.hu/2011/2011-5/06-Szabo.htm>

S. Szabó Márta (2018): *The Role of Kodály's Concept of Musical Education in the Teaching of Music Theory and Music Teacher Training in Hungary*. IKS Bulletin Vol. 43 no. 2. 3-9.

Szatmári Endre (1975): *A debreceni zeneoktatás története*. In: Breuer János (1975, szerk.): *Debrecen zenei élete a századfordulótól napjainkig – Tanulmányok*. Debrecen Megyei Városi Tanács VB Művelődési osztálya

Tallian Tibor – Albert Gábor – Berlász Melinda (1984): *Iratok a magyar zeneoktatás történetéhez 1945-1956*. MTA Zenetudományi Intézet, Budapest.

Tari Lujza – Iványi-Papp Mónika – Sz. Farkas Márta – Solymosi Tari Emőke – Gulyásné Somogyi Klára (2005): *A Nemzeti Zenede*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Budapesti Tanárképző Intézete, Budapest.

DEBRECENI
EGYETEM